

УДК 821.111-1.09:81'374'42

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2025-18.4>

ДО ПРОБЛЕМИ ОБҐРУНТОВАНOSTІ ТЕРМІНУ «МОТИВ» У ПІЗНАННІ ЛІРИЧНОГО ДИСКУРСУ

Горак Іван Романович

аспірант кафедри англійської філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, Львів, Україна

<http://orcid.org/0009-0003-6712-6898>

У статті досліджується термін «мотив» у контексті філологічного аналізу ліричного дискурсу. Метою дослідження цієї статті є філологічне трактування й термінологічне впорядкування поняття «мотив» у метамові ліричного дискурсу, з оперттям на лексикографічні джерела і теоретичні напрацювання в царині досліджуваного феномену. Проаналізовано розмаїті дефініції поняття «мотив» на основі теоретичних розпрацювань про мотив у філологічному ключі, зафіксовано його багатозначність і відносну розмитість терміну, що ускладнює його застосунок в мовознавчій термінології. Увагу зосереджено на теоретичних підходах до визначення поняття «мотив», зокрема на теоретичних розвідках, що своїми дослідженнями підтверджують визначення поняття у лексикографічних довідниках, але також і вирізняють багатогранність, і тим самим проблематику у єдиному чіткому формулюванні досліджуваного феномену, як повторювального елемента у літературному тексті, який може виражатися через образи, символи, дії, переживання героїв, ситуації. Спільним є розуміння того, що цей повторювальний елемент є вкрай важливим для вираження глибини теми твору. Актуальність дослідження мотиву в царині лінгвістики тексту допомагає глибше зрозуміти тематичну складність тексту поетичного твору, розкрити авторський лінгвальний інструментарій, оцінити його глибину та художню цінність. Розуміння «мотиву» розширює наше сприйняття тексту ліричної поезії, де мова відіграє домінувальну роль у передачі емоцій та переживань. Узагальнено існуючі визначення та сформульовано робоче визначення мотиву як повторювального символу, ідеї чи образу, що використовується в тексті для акцентування теми або створення певного емоційного забарвлення. Розглянуто генезу терміна, починаючи з музикознавства та його концептуалізацію в літературознавстві Й. В. фон Гете. Проаналізовано внесок сучасних дослідників (Метью Брібітцера-Сталла, Френка В. Янга, Вільяма Фрідмана, Меєра Говарда Абрамса, Девіда Мікіча, які підкреслюють важливість мотиву як елемента, що сприяє тематичному розвитку, єдності тексту, емоційному впливу та когнітивному залученню читача, а також його динамічну природу. Зроблено висновок, що «мотив» є динамічним елементом, який може розвиватися та змінюватися в текстосвіті літературного твору. Він є важливим інструментом для поета, для створення емоційного ландшафту вірша та поглибити його дослідження центральної ідеї.

Ключові слова: мотив, лейтмотив, тема, символ, повторюваний маркер.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Дослідження лінгвального об'єкта наукового пошуку і його предмета початково потребує ретельного формування термінологічного інструментарію в метамові його опису у рамках конкретно виокремленої парадигми гуманітарної сфери пізнання. Поява нових лінгвістичних дисциплін у другій половині ХХ століття і, відтак, наявність новітніх наукових підходів до аналізу філологічного об'єкта (у тісній інтеграції лінгвістики й літературознавства) різного калібру, повсякчас спонукає до розпрацювання методологічного алгоритму (і.е., набору покрокових інструкцій, які описують порядок дій дослідника, задля досягнення результату розв'язку поставлених завдань), підпертого комп'ютерною верифікацією наукових фактів (Бехта, 2002, с. 66–73).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне осмислення мотиву та його класифікації зроблено Р. Пархоменком у праці «Основні тенденції наукового осмислення поняття «мотив»: функціональний аспект», де розглядається теоретичний аспект та основні тенденції наукового осмислення поняття «мотив», проблеми, пов'язані з його осмисленням як категорії літератури, а також його функції в тексті (Пархоменко, 2011). Дослідження мотиву в ліриці конкретних поетів та періодів здійснюють І. О. Небеленчук, в ліриці сучасних авторів (Небеленчук, 2014). О. Пухонська розглядає фольклорні мотиви сучасної української поезії в аспекті діалогу традиції з новаторством (Пухонська, 2012). Т. Урись у статті «Мотив як маркер модусу національної ідентичності в сучасній українській поезії» аналізує основні мотиви сучасної української поезії кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. як

виразники модусу національної ідентичності (мотив роду та дитинства, митця і мистецтва, соціальні та політичні, урбаністичні, етноісторичні мотиви) (Урись, 2016). М. Ільницький дослідив феномен Нью-Йоркської групи, яка активно використовувала різноманітні мотиви у своїй творчості (Ільницький, 2007). Тетяна Кушнірова у статті «Мотив як літературознавча категорія: ознаки і типологія» досліджує поняття «мотив», який є одним із дискусійних питань літературознавства, який можна визначити у літературі як формально-змістовну одиницю, що є складником фабули і рушієм сюжету, засобом розкриття характеру і вираженням ідейного задуму митця (Кушнірова, 2012). Подальша монографія Тетяни Кушнірової «Еволюція мотивів у прозі Андрія Платонова» досліджує динаміку та трансформацію мотивів у творчості конкретного письменника (Кушнірова, 2013). Іван Бехта у статті Філологічних студій 2002 року «Сучасна парадигма лінгвістичних знань: поняття, сутність, інтерпретація» розглядає загальні питання сучасної лінгвістики, і в контексті аналізу тексту опрацьовуються аспекти повторюваності та ключових елементів, зокрема мотиву як «лексичні повтори», «тематичні домінанти» або інші лінгвістичні категорії (Бехта, 2002, с. 66–73). Марія Заборна у статтях 2020 року «Мотив vs Мотив як інтердисциплінарний феномен та філологічна проблема» та «Мотивна структура тексту як лінгвістична проблема» визначає й обґрунтовує сутнісні ознаки мотиву як філологічної категорії та осмислює феномен мотивної структури, як спосіб втілення в тексті семантико-прагматичної категорії мотиву, сутність якої пов'язана з усвідомленими чи неусвідомленими внутрішніми станами, що спонукають до діяльності, забезпечуючи реалізацію в ній особистісних смислів автора (наратора) й персонажів (Заборна, 2020а; Заборна, 2020б).

Формулювання мети і завдань статті. У цій статті про вмотивованість терміну «мотив» спробуємо пізнати значення окремих понять метамови опису майбутнього об'єкта аналізу. На базі лексикографічних джерел і окремих теоретичних постулатів розкриємо сутність терміну «мотив». Спробуємо узагальнити існуючі визначення та сформулювати власне робоче визначення мотиву. Розглянемо походження терміну та проаналізуємо внесок сучасних дослідників. Порівняємо мотив із суміжними поняттями тема, символ. Наукова новизна пропонованого дослідження полягає у спробі сформулювати єдине загальне визначення поняття «мотив» у літературі, зокрема у ліриці, з врахуванням відтінків значень та інших лексикографічних та

наукових опрацювань, для якнайкращого осмислення цього феномену.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значення терміну «мотив» є багатозначним й відносно невизначеним, що ускладнює його застосунок у базі термінологічного інструментарію метамови філологічного опису. В українських лексикографічних джерелах «мотив» визначають як: «тему або ідею твору мистецтва» (Тлумачний словник Української мови); «один зі складових елементів теми твору мистецтва» (Словник Української мови у 20 томах).

У «Лексиконі загального та порівняльного літературознавства» «мотив» кваліфікують як «відносно стійкий формально-змістовний складник художнього твору», вказуючи, що «незмінним залишається розуміння мотиву в історичній поезії як формули, в якій образно закріпились типові ситуації, дії, характери; на відміну від історико-типологічних студій, суто теоретичного характеру за своїм змістом, де термін «мотив» має вжиток для позначення теми, нерозкладаваної далі одиниці тексту» (Лексикон загального та порівняльного літературознавства, 2001).

У «Літературознавчому словнику-довіднику» поняття «мотив» визначають тільки стосовно лірики: «Мотив (фр. *motif*, від лат. *moveo* – рухаю) – у літературознавстві тема ліричного твору або неподільна смислова одиниця, з якої складається фабула (сюжет)» (Літературознавчий словник-довідник, 2007, с. 453). Мотиви рухають вчинками персонажів, збуджують їхні переживання і роздуми, динамізують внутрішній стан ліричного суб'єкта. Тому в аналізі лірики терміни тема і мотив часто контаміновані.

Визначення поняття «мотив» в загальних словниках англійської мови виокремлює певні характерні ознаки у тлумаченні цього терміну. Його вирізняють як: «типовий тематичний елемент, який зазвичай повторюється; це – домінуювальна ідея або центральна тема» (a usually recurring salient thematic element (as in the arts), especially: a dominant idea or central theme) – Мерріам-Вебстер (Merriam-Webster); «символ або тема, що повторюється в книзі, виставі чи іншому творі мистецтва» (A recurring symbol or theme in a book, play, or other work of art) – Оксфордський словник (Oxford English Dictionary); «ідея, яка неодноразово з'являється у творчості художника або в письмовому чи музичному творі» (A motif is also an idea that appears repeatedly in the work of an artist or in a piece of writing or music.) – Кембріджський Академічний словник (Cambridge Academic Content Dictionary); «тема або ідея, яка часто повторюється в літературному чи музичному творі»

(A motif is a theme or idea that is frequently repeated throughout a piece of literature or music) – Колінз (Collins English Dictionary).

Але ймовірно, найхарактернішою відправною точкою у тлумаченні поняття «мотив» у цій статті буде дефініція в одному зі стандартних англійських літературних словників: «Тема, персонаж або словесний зразок, який повторюється в літературі чи фольклорі... Мотивом може бути тема, яка проходить через низку різних творів. <...>. Елемент, що повторюється в одному творі, також називають мотивом» (A theme, character, or verbal pattern which recurs in literature or folklore... A motif may be a theme which runs through a number of different works. <...>. A recurring element within a single work is also called a motif) (Бексон (Beckson) & Ганз (Ganz), 1960, с. 129).

Підсумовуючи лексикографічні визначення найбільш титулованих джерел, згуртувавши та обміркувавши філологічну складову у тлумаченні мотиву, формулюємо узагальнене для нас визначення, за основу, для майбутнього застосування: «Мотив – це повторювальний символ, ідея чи образ, які з'являються в тексті, який слугує підкресленням теми чи створенням певного настрою».

Спробуємо відстежити шлях походження та адаптації терміну мотив до літератури. Мотив прийшов у літературознавство з музикознавства у XVIII столітті, де він позначав ритмічно оформлену частину мелодії. Етимологія терміну походить від французького слова *motif*, що означає «візерунок», котре, у свою чергу, увійшло у вжиток до французької мови у кінці VIII ст., та походить від латинського слова "*motus*", що означає «рух». Хоча концепція повторюваних елементів у музиці та літературі існувала століттями, проте термін «лейтмотив», джерело походження терміну мотив у літературі, як ми його розуміємо сьогодні, є найбільш тісно пов'язаний з Ріхардом Вагнером (Richard Wagner) (Брінкер (Brinker), 1997). Композитор не обов'язково ввів концепцію використання повторюваних музичних тем, оскільки автори і до нього використовували подібні прийоми. Проте саме Ріхард Вагнер вдосконалив і популяризував використання лейтмотивів у своїх операх, зокрема в циклі «Кільце». Він широко використовував їх для представлення персонажів, емоцій, об'єктів та ідей, вплітаючи їх у музичну тканину, щоб створити складну та багатопланову оповідь. Важливо зазначити, що термін «лейтмотив» був уведений в науковий обіг не самим Ріхардом Вагнером. Насправді це був критик Фрідріх Вільгельм Йенс (Friedrich

Wilhelm Jähns), який вперше використав цей термін у 1871 році, описуючи роботи Карла Марії фон Вебера (Dahlhaus, 1980). Однак, інноваційне використання техніки Ріхардом Вагнером зміцнило її місце в історії музики та призвело до її активного вжитку іншими композиторами. Таким чином, хоча Ріхард Вагнер є композитором, який найбільше пов'язаний з лейтмотивами, саме Йенс дав назву цій техніці.

Перше використання терміну «мотив» саме у літературознавчому контексті пов'язане з листуванням між німецькими письменниками Йоганном Вольфгангом фон Гете та Фрідріхом Шиллером (Friedrich Schiller) у 1797–1798 роках. У своїй концепції мотиву в літературі Йоганн Вольфганг фон Гете (Johann Wolfgang von Goethe) розглядав його як «стійкий, повторюваний елемент, що пронизує художній твір і несе певне емоційне та смислове навантаження». Для письменника мотив був не просто декоративним елементом, а органічною частиною цілого, що сприяє розкриттю глибинного змісту та емоційної атмосфери твору, де кожен елемент взаємопов'язаний і працює на розкриття загального задуму автора. Основну концепцію «мотиву» Йоганн Вольфганг фон Гете розробив у працях «Роки навчання Вільгельма Мейстера / *Wilhelm Meisters Lehrjahre*» (1797) та «Про епічну та драматичну поезію / *Über epische und dramatische Dichtung*» (1797). У першому з перелічених творів можна простежити, як певні образи та ідеї (як от: образ театру, мандрівки, таємничого товариства) повторюються та розвиваються, формуючи складну мотивну структуру, що відображає духовний шлях протагоніста. В іншій, спільній праці Й. В. фон Гете разом із Ф. Шиллером розглядає відмінності між епічною та драматичною поезією. Щодо концепції мотиву, автор торкається цього питання, хоча й не виділяє його в окрему розгорнуту теорію, проте, у контексті розмежування епосу та драми, Ф. Гете обговорює види мотивів, які є характерними для кожного з цих родів літератури. Він зазначає, що: Епічна поезія переважно використовує мотиви, що відображають діяльність, спрямовану назовні (*außer sich wirkende Tätigkeit*). Це можуть бути битви, подорожі, різноманітні підприємства, що вимагають певної чуттєвої широти. Драматична поезія, навпаки, зосереджується на мотивах, що відображають страждання, спрямоване всередину (*persönlich beschränktes Leiden*) та внутрішньо спрямовану людину (*nach innen geführten Menschen*). Йоганн Вольфганг фон Гете також згадує про існування різних видів мотивів, які можуть використовуватися як в епічній, так і в драматичній поезії для повноти твору: зворотні мотиви (*zurückgreifende*): ті, що висвітлюють по-

дії, які відбулися до початку основної дії твору, та випереджаючі мотиви (*vorgreifende*): ті, що натякають на майбутні події після завершення основної дії. У цьому контексті, хоча Гете не дає вичерпного визначення «мотиву» як літературознавчого терміну, він розглядає функційну роль повторюваних елементів змісту у створенні специфіки епічних та драматичних творів. Він підкреслює, що вибір та спосіб розгортання мотивів залежить від природи самого літературного роду та його цілей. Отже, у «Про епічну та драматичну поезію» концепція мотиву у Гете виявляється через його розрізнення типів мотивів залежно від літературного роду та їхньої ролі у розкритті зовнішньої дії в епосі та внутрішніх переживань у драмі. Його розуміння мотиву заклало основу для подальшого розвитку літературознавчої теорії та аналізу. Таким чином, хоча ідея повторюваних елементів у літературі існувала й раніше (наприклад, Аристотель (Aristotle) у «Поетиці») обговорював подібні концепції, не використовуючи сам термін), саме Йоганн Вольфганг фон Гете вважається першим, хто свідомо використав і концептуалізував термін «мотив» у сучасному літературознавчому розумінні.

Праця «Розуміння лейтмотиву: від Вагнера до голлівудської кіномузики» Метью Брібітцера-Сталла (Matthew Bribitzer-Stull) (Брібітцер-Сталл (Bribitzer-Stull), 2015), яка головно фокусується на музичних лейтмотивах, зосереджується саме на концепції лейтмотиву, яка подібна до літературного мотиву, а особливо у поезії. М. Брібітцер-Сталл визначає лейтмотив як комбінацію «тематичного» (повторювана музична фраза) та «асоціативного» (значення чи ідея, пов'язана з цією фразою). Ця подвійність також присутня в літературних мотивах, де повторюваний елемент (наприклад, образ, символ або фраза) несе певне значення або набір асоціацій. У книзі цикл «Кільце Вагнера» використовується як яскравий приклад лейтмотивної техніки. Р. Вагнер майстерно використовує повторювані музичні теми для представлення персонажів, предметів, емоцій та ідей, збагачуючи драматичний досвід. Подібним чином поети використовують мотиви у ліричному дискурсі, що повторюються, задля творення візерунку значення та об'єднання різних частин вірша чи основного твору. Автор досліджує, як лейтмотиви можуть розвиватися та трансформуватися протягом музичного твору, відображаючи зміни у пов'язаному характері чи ідеї. Ця динамічна якість також присутня в літературних мотивах, де повторювальний елемент може бути змінений або переосмислений по мірі розвитку вірша. Ми міркуємо, що можемо відстежити відповідність

мотиву в поезії: а саме, елементи, що повторюються: подібно до того, як музичні лейтмотиви повторюються впродовж композиції, літературні мотиви повторюються у вірші чи творах поета. Такими повторюваними елементами можуть бути певні зображення (наприклад, троянда чи буря), яке з'являється кілька разів із символічним значенням; символи: об'єкти або дії, які мають глибше значення (наприклад, подорож, що символізує життя, або дзеркало, що символізує самовідображення); фрази: характерні слова або фрази, які повторюються, щоб підкреслити тему чи ідею. Подібно до лейтмотивів у музиці, мотиви у ліриці сприяють загальному значенню вірша. Мотиви розкривають та розвивають центральну тему ліричного твору, з'єднуючи різні частини вірша, створюючи відчуття єдності та злагодженості, а також викликають емоції та створюють певний настрій у читача.

Дослідники Флорентін Смарандаке (Florentin Smarandache), Френк В. Янг (Frank W. Young), Вільям Фрідман (William Freedman), М. Г. Абрамс (M. H. Abrams), Девід Мікіч (David Mikics) здійснили власні наукові розвідки щодо трактування та застосування поняття «мотив» у літературі. Ці праці підтверджують важливість розуміння дефініції та аналізу поняття, для його затвердження у філологічній термінології.

Румунсько-американський математик, поет і письменник Флорентін Смарандаке у праці «Лейтмотив / Leitmotive» (Смарандаке (Smarandache), 2005) представляє збірку есе, віршів і оповідань, у яких сформована концепція лейтмотиву в літературі. Автор досліджує використання лейтмотиву в різноманітних літературних творах, зокрема у творах Джеймса Джойса (James Joyce), Марселя Пруста (Marcel Proust) та Франца Кафки (Franz Kafka). Підхід Ф. Смарандаке до тлумачення ґрунтується на його теорії парадоксу. Він стверджує, що лейтмотиви часто парадоксальні за своєю природою, оскільки вони можуть доповнювати та поглиблювати і позитивний і негативний аспект персонажа чи ідеї. До прикладу, лейтмотив любові може бути як і джерелом радості, так і джерелом болю. Серед досліджуваних лейтмотивів у праці Ф. Смарандаке є лейтмотив моря в «Улісс» Джеймса Джойса. Море асоціюється з різними персонажами та ідеями роману, зокрема з головним героєм Леопольдом Блумом і містом Дублін. Море також використано як символ несвідомого. Ф. Смарандаке стверджує, що лейтмотиви є важливим елементом літератури, адже вони вкрай важливі для створення відчуття єдності та узгодженості, дослідження складних тем та ідей, створити відчуття передчуття та невідомості.

Книга Френка В. Янга «Монтаж і мотив у «Трістані» Томаса Манна / Montage and motif in Thomas Mann's "Tristan"» (Янг (Young), 1975) розповідає про складні літературні прийоми, використані Томасом Манном (Thomas Mann) у його повісті «Трістан». Основна увага Ф. Янга зосереджена на тому, як Манн використовує монтаж і мотив для побудови оповіді та передачі глибших смислів у Трістані. Він стверджує, що ці прийоми є не просто декоративними, а фундаментальними для структури новели та тематичного розвитку. Розвідка Ф. Янга скерована за наукове з'ясування у який спосіб Т. Манн об'єднує різні елементи, такі як музичні твори, розмови та внутрішні монологи, щоб створити хоч і фрагментований, але цілісно оформлений наратив. Цей ефект «монтажу» відображає фрагментований і дисонансний характер сучасного досвіду. Він аналізує, як Манн зіставляє контрастні сцени та перспективи, змушуючи читача активно брати участь у складанні історії та її основних тем. Ф. Янг з опертям на стилістичну техніку повторення досліджує конкретні образи, символи і фрази у тексті. Ці «мотиви» діють як лейтмотиви, повторюючи та підсилюючи ключові теми, такі як хвороба, художня творчість, кохання та смерть. Він відстежує, як ці мотиви розвиваються та переплітаються, додаючи рівнів значення та складності до розповіді. Наприклад, повторювальний мотив «Liebestod» із «Трістана й Ізольти» Р. Вагнера підкреслює зв'язок між коханням і смертю в новелі. Зосереджуючись на монтажі та мотиві, він проливає світло на те, як Манн створює багаторівневий наратив, що пропонує багато інтерпретацій. Цей аналіз покращує наше розуміння місця Т. Манна в модерністському літературному русі та його взаємодії з культурними та інтелектуальними течіями свого часу.

Вагомий внесок до формулювання терміну мотив та його розуміння зробив Вільям Фрідман (William Freedman) у своєму есе 1971 року «Літературний мотив: визначення та оцінка / The Literary Motif: A Definition and Evaluation» (Фрідман (Freedman), 1971, с. 125–136). Він пропонує цінний погляд на концепцію мотиву, виходячи за межі простої ідентифікації, щоб підкреслити естетичну цінність і призначення мотивів у літературі. Автор стверджує, що мотив – це більше, ніж просто повторюваний елемент. Це повторюваний елемент, який має значення, що виходить за межі його буквального вигляду. Він представляє щось характерне для структури твору, подій, персонажів, емоційних ефектів або морального/пізнавального змісту. В. Фрідман характеризує мотиви як символіч-

ні, адже мотиви часто мають саме символічну якість, пропонуючи значення, що виходять за межі буквального. Мотиви також сприяють загальній структурі та організації роботи, та набувають значення через повторення, створюючи кумулятивне враження на читача. Зрештою, каже В. Фрідман, їхнє повторення не є випадковим, адже служить певній меті в роботі. Мотиви функціонують за В. Фрідманом у такий спосіб: Тематичний розвиток: Мотиви сприяють розвитку тем, висвітлюючи ключові ідеї та поняття. Єдність і узгодженість: Мотиви пов'язують різні частини твору, створюючи відчуття цілісності та узгодженості. Емоційний вплив: Мотиви можуть викликати певні емоції або настрої у читача, поглиблюючи його емоційне залучення. Когнітивне залучення: Мотиви спонукають читача до активного тлумачення, що сприяє глибшому розумінню та оцінці твору.

Меєр Говард Абрамс (Meyer Howard Abrams), відомий американський літературний критик і теоретик, схарактеризував концепцію мотиву саме у поезії. У праці «Глосарій літературних термінів / A Glossary of Literary Terms» М. Г. Абрамс визначає мотив як «повторюваний елемент – слово, образ, символ, об'єкт, фразу чи дію – у літературному творі, який служить для об'єднання твору або підкреслення теми» (A motif is a conspicuous element, such as a type of event, device, reference, or formula, which occurs frequently in works of literature) (Абрамс (Abrams), 1999, р. 229). М. Г. Абрамс підкреслює, що мотиви можна використовувати різними способами, щоб збагатити зміст і складність вірша. Вони можуть створити єдність (повторюючи певні елементи, мотиви переплітають різні частини вірша, створюючи відчуття зв'язності та цілісності); підкреслити теми (повторення мотиву може привернути увагу до певної теми чи ідеї, посилюючи її важливість у вірші); розвинути смисл (мотиви можуть розвиватися та змінюватися протягом усього вірша, додаючи шарів смислу та складності до твору); створити атмосферу (повторення певних образів або звуків може створити певний настрій або атмосферу у вірші). Принагідно зауважмо, що М. Г. Абрамс використовує приклад «Білого кита» з «Мобі Діка» Германа Мелвілла (Herman Melville) як домінуючий мотив, що представляє такі теми, як одержимість, зло та незбагненність природи. Подібно до цього, у ліричній поезії повторювані образи або фрази можуть символізувати глибші емоції або ідеї, надаючи віршу багатомірності.

Девід Мікіч (David Mikics) у своїй книзі «Новий довідник літературних термінів / A new

handbook of literary terms» (Мікіч (Mikics), 1961) визначає мотив як повторювальний елемент у літературному творі, чи то образ, слово, фраза, тема чи ситуація що з'являється в тексті більше одного разу. Це може бути конкретне зображення (наприклад, повторюваний символ), конкретна фраза, яку повторюють персонажі, тематична ідея, яка виникає знову і знову (наприклад, помста), або повторювальна ситуація (наприклад, подорож). Однак, використання мотиву за Мікічем не є довільним. Зазвичай воно має певну символічну вагу або сприяє загальному значенню твору. Він може вказувати на тему, передвіщати події або розкривати щось про персонажа. Отож, Девід Мікіч, подібно до інших дослідників літератури, перелічених вище, наголошує на повторювальній природі мотивів та їх ролі в значенні та структурі літературного твору. Вони є важливими елементами, які пронизують текст, збагачуючи його складність і запрошуючи до глибшого тлумачення.

Отож, підсумовуючи викладені міркування літературознавців та теоретиків можемо підсумувати, що мотив є динамічним елементом, який може розвиватися, змінюватися та набувати нових значень у контексті всього твору. Він є своєрідним індикатором авторського задуму, адже саме через мотиви письменник найчастіше виражає свої думки, переживання та ставлення до зображуваного. Мотив тісно пов'язаний з іншими елементами художнього твору – темою, ідеєю, сюжетом, композицією, образами. Він є сполучним містком, що поєднує всі компоненти твору в єдине ціле. Розуміння мотивів у літературному творі допомагає глибше зрозуміти його зміст, розкрити авторський задум та досягнути художню цінність твору. Розуміння мотиву значно розширює наше розуміння ліричної поезії, що зосереджена на особистих емоціях і суб'єктивних переживаннях, бо значною мірою покладається на евокативну силу мови. У той час як такі елементи, як образи, метафори та звукові засоби, сприяють впливу вірша, мотив, яким часто не помічають, відіграє вирішальну роль у сплетінні сенсу та створенні цілісного художнього цілого. У контексті ліричної поезії мотив – це більше, ніж просто повторюване слово чи образ; це тематична нитка, яка проходить крізь вірш, делікатно формуючи його емоційний ландшафт і поглиблюючи його дослідження центральної ідеї. На відміну від теми, яка є широкою, всеосяжною темою вірша (наприклад, кохання, втрата, при-

рода), мотив – це специфічний, повторювальний елемент, який сприяє розвитку цієї теми. Сила мотиву полягає в його здатності створювати резонанс і глибину. Повторюючи той чи інший елемент, мотив укорінюється у свідомості читача, запрошуючи його розмірковувати над його значенням і зв'язками. Це повторення створює відчуття знайомства та передбачуваності, дозволяючи читачеві глибше зануритися в емоційний та інтелектуальний ландшафт вірша.

Висновки. Проведене дослідження було спрямоване на філологічне осмислення та термінологічне впорядкування поняття «мотив» у метамові ліричного дискурсу. Аналіз лексикографічних дефініцій та теоретичних розробок засвідчив багатозначність і певну розмитість цього терміну, що ускладнює його однозначне застосування в лінгвістичній термінології. Водночас, зіставлення мотиву з суміжними поняттями, такими як тема, символ і лейтмотив, виявило його дефініційну конкретність та спорідненість із символом, підкресливши його предметну визначеність на відміну від більш абстрактної теми. Узагальнення лексикографічних джерел та теоретичних підходів дозволило сформулювати робоче визначення мотиву як повторювального символу, ідеї чи образу, що з'являється в тексті з метою підкреслення теми або створення певного емоційного настрою. Простежено генезу терміну мотив від музикознавства до літературознавства, де вагомий внесок у його концептуалізацію належить Йоганну Вольфгангу фон Гете, який розглядав мотив як стійкий повторюваний елемент, що несе смислове та емоційне навантаження. Аналіз сучасних літературознавчих праць, зокрема дослідження Метью Брібітцера-Сталла, Френка В. Янга, Вільяма Фрідмана, Меєра Говарда Абрамса та Девіда Мікіча, підтвердив ключову роль мотиву як повторювального елемента, що сприяє тематичному розвитку, єдності тексту, емоційному впливу та когнітивному залученню читача. Підкреслено динамічний характер мотиву, його здатність розвиватися та змінюватися, віддзеркалюючи глибинні шари авторського задуму та художньої цінності твору. Враховуючи, що ліричний дискурс є своєрідним когнітивним відображенням індивідуального авторського світу, «мотив» постає вкрай важливим для розкриття сутності поетичного твору, його емоційної глибини та інтелектуальної насиченості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бехта І. Сучасна парадигма лінгвістичних знань: поняття, сутність, інтерпретація. *Філологічні студії*. 2002. № 3. С. 45–60.
2. Ільницький М. Нью-Йоркська група: Портрет в інтер'єрі доби. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2007. 414 с.

3. Кушнірова Т. Мотив як літературознавча категорія: ознаки і типологія. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Літературознавство*. 2012. № 2. С. 48–53.
4. Кушнірова Т. Еволюція мотиву у прозі Андрія Платонова. Київ : Київський університет, 2013. 200 с.
5. Літературознавчий словник-довідник. 2-ге вид. Київ : Академія, 2007. 453 с.
6. Небеленчук І. О. Мотив смерті в ліриці сучасних українських поетів: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01; Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2014. 20 с.
7. Пархоменко Р. Основні тенденції наукового осмислення поняття «мотив»: функціональний аспект. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*. 2011. № 4. С. 20–25.
8. Пухонська О. Фольклорний мотив сучасної української поезії в аспекті діалогу традиції з новаторством. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Літературознавство*. 2012. № 34. С. 16–21.
9. Словник української мови : у 20 т. Т. 8 / за ред. В. Т. Бусела. Київ : Наукова думка, 2017. 994 с.
10. Мотив. *Тлумачний словник української мови*. Київ : ВТФ Перун, 2005. 1650 с.
11. Урис Т. Мотив як маркер модусу національної ідентичності в сучасній українській поезії. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2016. № 3. С. 241–245.
12. Заборна М. Мотив vs мотив як інтердисциплінарний феномен та філологічна проблема. *Філологічні студії*. 2020. № 12. С. 20–27.
13. Заборна М. Мотивна структура тексту як лінгвістична проблема. *Наукові записки Національного університету «Острозька Академія». Серія філологічна*. 2020. № 77. С. 57–62.
14. Abrams M. H. A glossary of literary terms (7th ed.). Boston : Thomson Wadsworth, 1999. 229 p.
15. Beckson K., Ganz A. A reader's guide to literary terms. New York: The Noonday Press, 1960. 129 p.
16. Brinker E. Richard Wagner: A biography. Oxford University Press, 1997.
17. Bribitzer-Stull M. Understanding leitmotifs: From Wagner to Hollywood film music. Cambridge University Press, 2015.
18. Motif. *Cambridge Academic Content Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/motif> (дата звернення: 20.06.2025).
19. Motif. *Collins English Dictionary*. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/motif> (дата звернення: 20.06.2025).
20. Dahlhaus C. Richard Wagner's music dramas. Cambridge University Press, 1980.
21. Freedman W. The literary motif: A definition and evaluation. *NOVEL: A Forum on Fiction*. 1971. 4(2). 125–136.
22. Motif. Merriam-Webster.com dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/motif> (дата звернення: 20.06.2025).
23. Mikics D. A new handbook of literary terms. Yale University Press, 1961.
24. Motif. Oxford English Dictionary. URL: <https://www.oed.com/view/Entry/123180> (дата звернення: 20.06.2025).
25. Smarandache F. Leitmotive. University of New Mexico Libraries, 2005.
26. Young F. W. Montage and motif in Thomas Mann's "Tristan". Bonn: Bouvier Verlag Herbert Grundmann, 1975.

REFERENCES

1. Abrams, M. H. (1999). *A glossary of literary terms* (7th ed.). Boston: Thomson Wadsworth. 229 p.
2. Beckson, K., & Ganz, A. (1960). *A reader's guide to literary terms*. New York: The Noonday Press. 129 p.
3. Bekhta, I. (2002). Suchasna paradyhma lnhvistychnykh znan: poniattia, sutnist, interpretatsiia [Modern paradigm of linguistic knowledge: Concept, essence, interpretation]. *Filolohichni studii*, (3), 45–60 [in Ukrainian].
4. Brinker, E. (1997). *Richard Wagner: A biography*. Oxford University Press.
5. Bribitzer-Stull, M. (2015). *Understanding leitmotifs: From Wagner to Hollywood film music*. Cambridge University Press.
6. Cambridge Academic Content Dictionary. (n.d.). Motif. In *Cambridge Academic Content Dictionary*. Retrieved June 20, 2025, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/motif>
7. Collins English Dictionary. (n.d.). Motif. In *Collins English Dictionary*. Retrieved June 20, 2025, from <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/motif>
8. Dahlhaus, C. (1980). *Richard Wagner's music dramas*. Cambridge University Press.
9. Freedman, W. (1971). The literary motif: A definition and evaluation. *NOVEL: A Forum on Fiction*, 4(2), 125–136.
10. Pnytskyi, M. (2007). *Niu-Yorkska hrupa: Portret v interieri doby* [New York Group: A portrait in the interior of the era]. Lviv: LNU im. I. Franka. 414 p. [in Ukrainian].
11. Kushnirova, T. (2012). Motyv yak literaturoznavcha katehoriia: oznaky i typolohiia [Motif as a literary category: Characteristics and typology]. *Naukovi zapysky Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Literaturoznavstvo*, (2), 48–53 [in Ukrainian].

12. Kushnirova, T. (2013). *Evolutsiia motyvu u prozi Andriia Platonova* [Evolution of motif in Andriy Platonov's prose]. Kyiv: Kyivskiy universytet. 200 p. [in Ukrainian].
13. Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk. (2007). (2nd ed.). Kyiv: Akademiia. 453 p. [in Ukrainian].
14. Merriam-Webster. (n.d.). Motif. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved June 20, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/motif>
15. Mikics, D. (1961). *A new handbook of literary terms*. Yale University Press.
16. Nebeluchuk, I. O. (2014). *Motyv smerti v lirytsi suchasnykh ukrainskykh poetiv* [The motif of death in the lyrics of contemporary Ukrainian poets]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.01.01. Ternopil: Ternop. nats. ped. un-t im. V. Hnatiuka. 20 p. [in Ukrainian].
17. Oxford English Dictionary. (n.d.). Motif. In *Oxford English Dictionary*. Retrieved June 20, 2025, from <https://www.oed.com/view/Entry/123180>
18. Parkhomenko, R. (2011). Osnovni tendentsii naukovoho osmyslennia poniattia «motyv»: funktsionalnyi aspekt [Main tendencies in the scientific understanding of the concept of “motif”: Functional aspect]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filolohichni nauky*, (4), 20–25 [in Ukrainian].
19. Pukhonska, O. (2012). Folklornyi motyv suchasnoi ukrainskoi poezii v aspekti dialohu tradytsii z novatorstvom [Folklore motif in contemporary Ukrainian poetry in the aspect of dialogue between tradition and innovation]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Literaturoznavstvo*, (34), 16–21 [in Ukrainian].
20. Smarandache, F. (2005). *Leitmotive*. University of New Mexico Libraries.
21. Slovnyk ukrainskoi movy u 20 tomakh. (2017). (Vol. 8). Kyiv: Naukova dumka. 994 p. [in Ukrainian].
22. Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy. (2005). Kyiv: VTF Perun. 1650 p. [in Ukrainian].
23. Urys, T. (2016). Motyv yak marker modusu natsionalnoi identychnosti v suchasni ukrainskii poezii [Motif as a marker of the modus of national identity in modern Ukrainian poetry]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnogo universytetu. Filolohichni nauky*, (3), 241–245 [in Ukrainian].
24. Young, F. W. (1975). *Montage and motif in Thomas Mann's "Tristan"*. Bonn: Bouvier Verlag Herbert Grundmann.
25. Zaoborna, M. (2020). Motyv vs motyv yak interdysyplinarnyi fenomen ta filolohichna problema [Motif vs motif as an interdisciplinary phenomenon and philological problem]. *Filolohichni studii*, (12), 20–27 [in Ukrainian].
26. Zaoborna, M. (2020). Motyvna struktura tekstu yak linhvistychna problema [Motivational structure of the text as a linguistic problem]. *Naukovi zapysky Natsionalnogo universytetu «Ostrozka Akademiia». Serii filolohichna*, (77), 57–62 [in Ukrainian].

ON THE JUSTIFICATION OF THE TERM “MOTIF” IN UNDERSTANDING LYRICAL DISCOURSE

Horak Ivan Romanovych

Postgraduate Student at the Department of English Philology

Ivan Franko National University of Lviv

1, Universytetska str., Lviv, Ukraine

<http://orcid.org/0009-0003-6712-6898>

This article investigates the term «motif» within the context of philological analysis of lyrical discourse. The research aims to provide a philological interpretation and terminological systematisation of the concept of “motif” in the metalanguage of lyrical discourse, drawing upon lexicographical sources and theoretical advancements in the field of the phenomenon under study. Diverse definitions of “motif” are analyzed based on theoretical elaborations in a philological key, highlighting its polysemy and relative terminological vagueness, which complicates its application in linguistic terminology. Emphasis is placed on theoretical approaches to defining “motif,” particularly theoretical inquiries whose research confirms the concept’s definition in lexicographical references, but also distinguishes its multifaceted nature and, consequently, the challenges in formulating a single clear definition of the phenomenon as a recurring element in a literary text that can be expressed through images, symbols, actions, characters’ experiences, and situations. There is a common understanding that this recurring element is crucial for conveying the depth of the work’s theme. The relevance of studying motifs in text linguistics lies in its ability to facilitate a deeper understanding of the thematic complexity of a poetic text, reveal the author’s linguistic toolkit, and assess its depth and artistic value. An understanding of “motif” broadens our perception of lyrical poetry, where language plays a dominant role in conveying emotions and experiences. The existing definitions are generalized, and a working definition of motif is formulated as a recurring symbol, idea, or image used in the text to emphasize a theme or create a specific emotional tone. The genesis of the term is traced from musicology to its conceptualization in literary studies by J. W. von Goethe. The contributions of contemporary researchers

(Bribitzer-Stull, Young, Freedman, Abrams, Mikics) are analyzed, who underscore the importance of motif as an element contributing to thematic development, textual unity, emotional impact, and cognitive engagement of the reader, as well as its dynamic nature. It is concluded that "motif" is a dynamic element that can evolve and transform within the text-world of a literary work. It serves as an essential tool for the poet in creating the emotional landscape of a poem and deepening its exploration of the central idea.

Keywords: motif, leitmotif, theme, symbol, recurring marker.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2025

Стаття прийнята 14.10.2025

Статтю опубліковано 22.12.2025